

ALGIRDAS GIRININKAS APIE PIETINIŲ INDOEUROPIEČIŲ (VIRVELINĖS KERAMIKOS KULTŪROS) IR PRABALTŲ SANTYKĮ

Tyrinėjant Rytų Pabaltijo vėlyvojo neolito miškų zonos paminklus pastebėta, kad virvelinės keramikos kultūros (VKK) bendruomenės turėjo ryšių su greta gyvenančiomis miškų neolito - vėlyvosiomis Narvos, Nemuno, Pamarių kultūrų bendruomenėmis. Ar tie santykiai buvo taikūs, ar įtempti, kol kas sunku pasakyti, tačiau archeologinių tyrimų metu bemaž visada VKK medžiaga, kuri, lyginant su Narvos, Nemuno kultūrų inventoriomis, yra labai negausi, randama kartu su kita miškų neolito bendruomenių medžiaga. Tai rodo, kad VKK gyventojai apsistodavo jau pritaikytose gyventi vietose, net savo mirusiuosius laidodavo miškų neolito gyventojų kapinyuose, jei jie mirdavo ne kelionės metu. Kodėl jų pastatų neišliko ne tik Lietuvoje, bet ir Vidurio Europoje, jei to paties laikotarpio kitų kultūrų bendruomenių pastatų randama gana daug? Tai, matyt, susiję su tuo, kad jų pastatai buvo lengvų konstrukcijų ir trumpalaikiai. Apie tai, ar VKK gyventojai galėjo jėga užimti patogias gyventi vietas, išvydami vietos gyventojus, ar tik neilgą laiką buvo apsistojama jų gyvenvietėse, duomenų neturime. Tačiau iš tyrinėtų paminklų aiškėja, kad VKK vienoje vietoje ilgą laiką negyveno, neužsiėmė sėsliaja žemdirbyste. Jei jų tikslai būtų pagrįsti ūkinės veiklos vystymu, gyvenviečių kultūriniai sluoksniai ir juose randama medžiaga būtų gerokai išraiškingesnė. Miškų zonoje jie gyveno pusiau klajoklių gyvenimą: vertėsi mainikavimu, gyvulių auginimu, kūrėsi turtingose žaliavos išteklių gavybos vietose. Todėl jų kapavietės bemaž visuomet randamos prie upių, pratakų ežerų ar jūros kranto, t. y. šalia tranzitinių kelių.

VKK vaidmuo Rytų Pabaltijo, kaip ir kitų regionų istoriniuose procesuose, atrodo, yra gerokai sureikšmintas. Šios kultūros bendruomenių siejimas su indoeuropiečių invazija ar baltų kultūros susidarymu buvo silpnai pažintos vėlyvojo neolito miškų bendruomenių - Narvos, Nemuno, Pamarių kultūrų - žmonių gyvenamosios tyrimų rezultatas. [...]

Europos stepių ir miškastepių gyventojai nei ūkiniu, nei kultūriniu požiūriu nepritapo prie miškų bendruomenių gyvenamosios, ūkio ypatumų, nors miškų zonos bendruomenių dvasinei kultūrai įtakos galėjo turėti. Rutulinių amforų ir VK kultūrų bendruomenės, atsikrausčiusios į miškų zoną, užėmė žaliavų (gintaro, titnago, skalūno) telkinius, jos tapo tarpininkės tarp miškų bei stepių bendruomenių ir pirmosios metalo nešėjos į miškų zoną. [...]

Šių dienų archeologijos tyrimų duomenys leidžia atmesti iki šiol vyravusią nuomonę, kad indoeuropiečiai, kartu ir prabaltai, formavosi rutulinių amforų, VK kultūrų pagrindu. Indoeuropiečiai buvo ir šiauriniai, ir pietiniai Europos gyventojai, kurių tolimos giminystės atgarsiai siekė vėlyvojo paleolito - ankstyvojo mezolito laikus. Prabaltai formavosi šiaurės indoeuropiečių pagrindu.